

Kolapsy v nás - Kolik vydrží civilizace?

Monumentální sborník nabízí desítky pohledů na kolapsy kultur

PhDr. MARTIN SOUKUP, Ph.D.

Katedra teorie kultury (kulturologie), Filozofická fakulta Univerzity Karlovy
Celetná 20, Praha 1, 110 00; e-mail: martin.soukup@ff.cuni.cz

V posledních letech se na českém knižním trhu objevilo hned několik titulů, jejichž autoři si jako předmět svého díla zvolili kolaps. Neprehlédnutelný zájem o toto téma rezonuje se sociopolitickými a ekonomickými procesy v současné euroamerické zóně, jak ostatně konstatuje v úvodu ke knize český egyptolog Miroslav Bárta. V souvislosti s ní se často skloňují slova krize, rozpad, katastrofa a jiná podobně pesimisticky vyznívající.

K těmto tématům má již český čtenář k dispozici dílo od úspěšného propagátora vědy Jareda Diamonda, jehož knihu Kolapsy vydalo taktéž nakladatelství Academia. Zájemce o tematiku může sáhnout také po „klasice“ od Josepha Tainter Kolapsy složitých společností. K těmto titulům lze zařadit i klasické dílo německého badatele Oswalda Spenglera Zánik Západu, který ve své vizi ohlásil kolaps kultury Západu, jež se podle jeho soudu ocitla ve stavu civilizace. Tu chápal jako poslední, agonickou fázi vývoje kultury, která bude podle něj trvat od roku 1800 do roku 2000, přinejmenším.

K DEFINOVÁNÍ KOLAPSU

V úvodním textu Miroslav Bárta shrnul motivy pro přípravu této rozsáhlé publikace a samotné téma kolapsů uvedl do historického kontextu. Zároveň se věnoval nezbytnému vymezení kolapsu a jeho základních rysů. Škoda, že podobnou pozornost nevěnoval také pojmům kultura a civilizace, jež jsou v názvu publikace a představují nepochybně jeden z předmětů knihy.

Samotný kolaps vymezil jako „ze své povahy něco zásadně nechtěného, co se projeví jako náhlá a zásadní změna struktury dané entity“ (str. 21). Nicméně ve shodě s již dřívějším stanoviskem, zastává názor, že „kolaps ve skutečnosti neexistuje“ (str. 21). Kolapsy totiž nakonec vyústí v nějaký nový počátek. Tato teze se stala hlavním poselstvím sborníku Něco překrásného se končí (2008), který profesor Bárta editorsky připravil spolu s biologem Petrem Pokorným. Dlužno dodat, že tímto sborníkem začala vlastně celá myšlenka na rozpracování tématu kolap-

sů do rozsáhlé kolektivní monografie. Shrnutí a podtrženo, nelze hovořit pouze o kolapsech, ale nutně také o regeneracích. Důvod je prostý, řečeno s naznačeným básníkem Seifertem: „Každého dne se něco končí, Něco překrásného se končí... Každého dne se něco počíná, Něco překrásného se počíná“.

TŘICÍTKA NÁHLEDŮ NA KOLAPSY

Těžisko monografie nepochybně představují analýzy a interpretace kolapsů a regenerací kultur a civilizací, jak je podali přední čeští badatelé z oborů jako je například archeologie, historie, etnologie, politologie, biologie, geodézie a mnohé další. Těch se v této knize sešlo více než třicet. Připravili pestrou paletu příkladů na jednotlivé téma kolaps a regenerace kultur a civilizací. V čase a prostoru může čtenář navštívit paleolitické lovce-sběrače moravského gravettienu, ale také starověký Egypt, Čínu a Sumer.

Nechybí český kontext, který se promítl v tématech, jako jsou Bílá hora, rozdělení Československa, pád Rakouska-Uherska. To je jen ochutnávka, která naznačuje, že je skutečně z čeho vybírat. Na rozdíl od výše zmíněného Spenglera není vyznění knihy pesimistické; kolaps a regenerace jsou jako dvě strany téže mince. Autoři, kteří se v této monografii sešli, by se zřejmě nepřiklonili ke Spenglerově názoru, že náš osud je zpečetěn a my se máme zachovat jako římský voják v Pompejích, jehož při výbuchu Vesuvy zapomněli odvolat ze služby. A ten tím pádem nevyhnutelně zemřel ve službě. •



• BÁRTA, Miroslav, Kovář, Martin a kol. (2011): Kolaps a regenerace: Cesty civilizace a kultur. Praha: Academia, 2011. ISBN 978-80-200-2036-9, 814 stran.

Demaskované masky

Český kulturolog se vyslovil k transkulturnímu fenoménu masek



PhDr. et Mgr. MARTIN RYCHLÍK, Ph.D.

Katedra teorie kultury (kulturologie), Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Celetná 20, Praha 1, 110 00; e-mail: martin.rychlik@ff.cuni.cz

S kromná svým vzezřením, ambiciózní svým obsahem. Taková je ve zkratce knížka Maska a tvář kulturologa Víta Erbana (*1974), jenž na Filozofické fakultě UK přednášel antropologii umění a nyní působí na Jihočeské univerzitě. Svůj zájem o fenomén masek a maskování, kterému se věnoval ve své dizertační práci, převedl do kompaktního díla, jež se jako jedno z prvních v ČR věnuje zásadnímu smyslu masek a odhlíží - zcela záměrně - od jejich redukce na pouhý artefakt a atraktivní vizualitu.

„Mým záměrem je uchopit masku (oproti tradičním definicím, typologiím a klasifikacím) jako prostředek lidské hry s identitou a ukázat, nakolik může být maska (a zvláště kulturně variabilní vztah mezi maskou a tvář) vhodným prostředkem ke studiu pojetí identity, konceptu individuality a prožitku „já“ určité kultury,“ píše Erban (str. 9).

Útlou, přesto z pohledu české etnologie/antropologie zásadní studii rozčlenil na tři bloky. V první části shrnuje vědecko-výzkumné přístupy a hlavní literaturu, ve druhé se zabývá původem i podstatou masky a ve třetí pasáží pak i maskou coby prostředkem k proměně identit. Zásadní je Erbanovo věcné odlišování pojmů identita, individualita a já ve všech adekvátních rovinách - třeba jako aspekt daného výkladu světa (world view).

„Po dlouhé rozvaze jsem se rozhodl nezpracovávat obrazovou přílohu. Hlavním důvodem je, že tématem nejsou ani tak výtvarné či vnější atributy masek, jako spíše významové vztahy a kulturní souvislosti, které vyfotografovat nelze“ (str. 13). Finálním dokladem Erbanovy vědecké poctivosti budiž i citát ze strany následující: „Je třeba si uvědomit, že některé masky měly či dosud mají ve svém původním kontextu posvátný rozměr a jejich volné fotografování, kopírování a přetiskování lze považovat za projev kulturního vykrádání.“ I to je důvod, proč zde přítomnou práci velmi pečlivě číst. •

• ERBAN, Vít (2010): Maska a tvář. Hra s identitou v mezikulturních proměnách. Praha: Malá Skála. ISBN: 978-80-86776-09-05, 248 stran.